

ANGLIJOS LIETUVIŲ KULTŪRINĖ IR RELIGINĖ TAPATYBĖ

Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė

Projektas „Anglijos lietuvių kultūrinė ir religinė tapatybė“ (reg. Nr. SA-1) yra parengtas pagal Etninės kultūros globos tarybos 2017 m. konkurso Etninės kultūros tęstinumo ir kaitos tyrimų 2016-2020 m. programą

Kaunas, 2017

ANGLIJOS LIETUVIŲ KULTŪRINĖ IR RELIGINĖ TAPTYBĖ

TURINYS.....	2
ĮVADAS.....	3
I. ANGLIJOS LIETUVIŲ KULTŪRINĖ IR RELIGINĖ TAPATYBĖ.....	6
I.1. Tyrimo teorinė prieiga.....	6
I.2. Lauko tyrimų apžvalga.....	11
I.3. Šeimos švenčių ypatybės, tęstinumas ir kaita Anglijos lietuvių bendruomenėje.....	13
I.4. Anglijos lietuvių emigrantų kultūrinė ir religinė tapatybė.....	19
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	23
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI.....	25

IVADAS

Tyrimo objektas – Anglijos lietuvių emigrantų kultūrinė ir religinė tapatybė. Tyrimo objektu pasirinkta viena didžiausių lietuvių emigrantų bendruomenė Anglijoje. Tyrimo imtį sudaro 5 lietuvių bendruomenės: trijų prestižinių Anglijos universitetų lietuvių studentų ir absolventų, gyvenančių Anglijoje, bendruomenės, Londono lietuvių šv. Kazimiero katalikų parapijos bendruomenė ir ekonominių ar meilės emigrantų bendruomenei atstovaujanti grupė. Tyrimas vykdytas nuo 2017 m. balandžio 29 d. iki rugsėjo 30 d. Prestižinių Anglijos universitetų studentų ir absolventų bendruomenės pasirinktos neatsitiktiniai, nes jas būtų galima traktuoti kaip potencialias būsimas lietuvių emigrantų grupes Jungtinėje Karalystėje.

Tyrimo aktualumas. Didžiosios Britanijos Darbo ir pensijų ministerijos duomenimis, po ES plėtros, nuo 2015 m. balandžio mėnesio iki 2016 m. kovo mėnesio, Didžiojoje Britanijoje įsidarbino daugiau nei 345 tūkstančių imigrantų iš Centrinės ir Rytų Europos. Didžioji Britanija buvo viena iš trijų ES valstybių, kuri kartu su Airija ir Švedija, nedelsiant suteikė prieglobstį imigrantams iš Rytų Europos, kurie užpildė darbo rinkos spragas. Didžiausia migrantų grupė iš naujųjų ES narių buvo iš Lenkijos (204 895), antroje vietoje – iš Lietuvos (44 715), trečioje – iš Slovakijos (36 355) (Fuller 2006). Taigi po Europos Sąjungos naujųjų narių plėtros 2004 metais, lietuviai tapo antra didžiausia imigrantų grupe po lenkų Didžiojoje Britanijoje.

Pastarąjį dešimtmetį lietuvių emigracijos problemos buvo tyrinėtos įvairiais aspektais sociologų, antropologų, istorikų. Sociologė Violetta Parutis nagrinėjo kaip migracinė patirtis daro įtaką migrantų tapatybei ir kokią įtaką jų tapatybė turi namų suvokimui bei jų konstravimui Jungtinėje Karalystėje (Parutis 2006, 2007). Neringa Liubinienė pateikė lietuvių emigranto įvaizdį žiniasklaidoje per Delfi portale publikuotų straipsnių ir komentarų diskurso analizę (Liubinienė 2006). Vida Bagdonavičienė gilinasi į naujosios bangos emigracijos savasties paieškas ir jų įtaką Jungtinės Karalystės lietuvių bendruomenei, aptarė tautiškumo, kaip individualizmo išraiškos daugiakultūrinėje terpėje, aspektą; nagrinėjo žiniasklaidos formuojamą „savų“ ir „svetimų“ (emigravusiųjų) modelį (Bagdonavičienė 2008). Egidijus Aleksandravičius atskleidė XX a. 6 dešimtmečio Didžiosios Britanijos lietuvių intelektualų idėjų svarbą pasaulio lietuvių intelektualiniame žemėlapyje (Aleksandravičius 2008). Nemažai darbų buvo skirta Lietuvos akademinio jaunimo migracijos problemai. Gediminas Merkys su kolegomis tyrė studentų migraciją lemiančius veiksnius (Merkys et al. 2006), R. Aidis ir D. Krupickaitė, taip pat A. Skačkauskaitė – Lietuvos studentų nuostatas emigruoti (Aidis, Krupickaitė 2007, 2009; Skačkauskaitė 2007); M. Didžgalvytė ir V. Pukelienė – protų nutekėjimo problemas bei užsienyje magistrantūros ar doktorantūros studijas baigusiujų reemigraciją (Didžgalvytė, Pukelienė 2010. V. Kumpikaitė ir I.

Žičkutė aptarė emigracijai įtaką darančius veiksnius (Kumpikaitė, Žičkutė 2012), Žardeckaitė-Matulaitienė – psichologines emigracijos priežastis (Žardeckaitė-Matulaitienė 2010). Egidija Ramanauskaitė, J. Rimas Vaišnys su kolegomis gilinosi į Lietuvos akademinio jaunimo migracijos priežastis, studijų ir asmeninio bendravimo aplinkos įtaką jų sprendimams (Ramanauskaitė et al. 2013; 2015). Živilė Ilgūnaitė straipsnyje „Britanijos lietuviai 1990-2007 metais“ tyrinėjo naują ekonominių migrantų imigracijos bangą (Ilgūnaitė 2008). Apie Rytų Europos naujųjų emigrantų bangą yra paskelbtų ir užsienio tyrinėtojų darbų. Bridget Anderson, Martin Ruhs, Ben Rogaly ir Sarah Spencer yra publikavę mokslo studiją apie Centrinės ir Rytų Europos migrantų menkai apmokamus darbus Jungtinėje Karalystėje (Anderson et al. 2006). Autoriai naujosios bangos migrantus iš Centrinės ir Rytų Europos (buvo tirti čekai, slovakai, lenkai ir lietuviai) apibūdina kaip išsilavinusius, turinčius darbo patirtį, aukštos kvalifikacijos darbuotojus, dirbančius už mažą atlyginimą. Kaip atskleidė tyrimas, priežastys, skatinančios imigrantus pasirinkti nekvalifikuotą darbą už mažą atlyginimą Jungtinėje Karalystėje, yra gana įvairios. Didžiojoje Britanijoje emigrantų minimalūs atlyginimai yra kur kas didesni už Centrinės ir Rytų Europos šalyse vidutinius atlyginimus, todėl šis ekonominis motyvas skatina migrantus rinktis emigraciją užsienyje. Be to, tyrimo analizė atskleidė, kad galimybė vartoti anglų kalbą, gyventi užsienyje ir įgyti skirtingos patirties užsienio šalyse buvo papildomos priežastys, dėl kurių emigrantai iš Centrinės ir Rytų Europos rinkosi mažai apmokamą darbą Jungtinėje Karalystėje. (Anderson et al. 2006: 113)

Prestižinių Anglijos universitetų studentų ir jų absolventų kultūrinė ir religinė tapatybė iki šiol nesulaukė tyrinėtojų dėmesio. Taip pat šiuolaikinės lietuvių šeimos šventės ir jų tradicijos Anglijoje, kaip kultūrinės ir religinės emigrantų tapatybės dalis, neatsidūrė tyrinėtojų dėmesio centre. Šiuo tyrimu siekiama atskleisti neužpildytas tyrimo erdves. Jungtinei Karalystei nusprendus pasitraukti iš Europos Sąjungos, lietuvių imigrantų padėtis Anglijoje yra dažnai kvestionuojama viešojoje erdvėje. Šis tyrimas padėtų numatyti ateities gaires kaip išsaugoti lietuvišką tapatybę imigracijos sąlygomis, kokios priemonės bei institucijos (švietimo, kultūros, taip pat ir religinės) galėtų prie to prisidėti.

Tyrimo tikslas – pasitelkus Anglijos lietuvių emigrantų bendruomenės (Londono lietuvių šv. Kazimiero Romos katalikų parapijos bendruomenė, trijų prestižinių Anglijos universitetų studentų ir absolventų bendruomenė ir ekonominių emigrantų bendruomenė) tinklus, jų puoselėjamas šiuolaikines šeimos šventes, nustatyti lietuvių kultūrinę ir religinę tapatybę.

Tyrimui buvo atrinktos penkios grupės. Daugelis iš tyrimo dalyvavusių žmonių yra aktyvūs lietuvių bendruomenių Jungtinėje Karalystėje nariai, neretai priklauso kelioms bendruomenėms. Pavyzdžiui, nemažai prestižinių Anglijos universitetų studentų ir absolventų, po studijų likusių gyventi Anglijoje, priklauso Jungtinės Karalystės lietuvių jaunimo sąjungai (JKLJS), Londono lietuvių šv. Kazimiero Romos katalikų parapijos bendruomenės nariai dalyvauja ir kitose lietuvių bendruomenėse, pavyzdžiui, aktyviai įsijungia į folklorinio ansamblio „Saduto“ kultūrinę veiklą.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) pagal sudarytą tyrimo programą atlikti lauko tyrimų apžvalgą;
- 2) surinkti informaciją apie Anglijos lietuvių emigrantų šeimos šventes, jų ypatybes, tęstinumą ir kaitą pasirinktose penkiose bendruomenėse;
- 3) atlikti lauko tyrimų analizę ir pateikti tyrimo prieigą;
- 4) remiantis apibendrinta tyrimų medžiaga, nustatyti Anglijos lietuvių emigrantų kultūrinę ir religinę tapatybę;
- 5) Pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Lauko tyrimų metodai: anketavimas, pokalbis, struktūruotas, pusiau struktūruotas ir išsamusis interviu, gerai informuotų pateikėjų apklausa, stebėjimas.

Analizės metodai: dokumentų turinio ir lauko tyrimų medžiagos analizė, internetinės žiniasklaidos analizė, lyginamasis metodas.

Tyrimo metodologija: Tyrimas atliktas 2017 m. balandžio-rugsėjo mėnesiais Anglijoje ir Lietuvoje. Tyrimui vykdyti buvo parengtas etnografinis klausimynas. Jį sudarė 2 dalys: 1) bendri klausimai apie pateikėją (lytis, amžius, išsilavinimas, pasirinkta specialybė, studijų programa, priežastys, nulėmusios studijas Anglijoje pasirinktame universitete, lūkesčiai dėl studijų) ir 2) specifiniai klausimai tyrimo tema, kurie apėmė tautinės, kultūrinės ir religinės tapatybės klausimus bei jų kaitos priežastis, bendras lietuvių emigrantų veiklos sritis, šeimos švenčių šventimą, socialinių tinklų kūrimą tarp lietuvių ir kitų tautybių žmonių, savo tapatybės pristatymą, stereotipus apie Anglijos lietuvius ir vietinius Anglijos gyventojus, emigrantų planus po studijų, akademinę ir darbo karjerą bei siekius, sugrįžus gyventi į Lietuvą ar pasirinkus kitas šalis).

Empirinei medžiagai surinkti pasitelktas struktūruotas, pusiau struktūruotas ir išsamusis interviu. Pateikėjų atranka vykdyta „sniego gniūžtės“ principu. Pradžioje buvo pasirinkti minėtų penkių grupių atstovai, kurie vėliau nurodė kitus, gerai informuotų pateikėjų kontaktus. Paprastai jie priklausė tai pačiai socialinei grupei arba juos jungė tie patys socialiniai tinklai, pavyzdžiui, bendra lietuvių studentų bendruomenės veikla arba bendra lietuvių veikla Londono šv. Kazimiero parapijos katalikų parapijoje. Apklausa, vykdyta Kauno oro uoste, buvo atsitiktinė, joje daugiausia buvo apklausta ekonominių emigrantų grupė, išsisklaidžiusi po visą Angliją. Kai kurie iš jų šiuo metu buvo emigracijoje sukūrę smulkų savo verslą, kita dalis – studentiško amžiaus žmonės, tuo pačiu metu dirbantys ir studijuojantys, trečioji dalis – dirbantys samdomą darbą Anglijoje.

Tyrimas yra anoniminis, todėl žmonių vardai yra pakeisti, išskyrus vieną asmenį, kuris yra viešas asmuo ir kuris pageidavo būti identifikuotas. Vykdam tyrimą buvo apklausta 50 pateikėjų interviu būdu. Atliekant tyrimą Anglijoje interviu buvo atliekami *tête-à-tête* būdu. Lietuvoje vykdam tyrimą, naudotas tiek minėtas metodas, ypač atliekant interviu Kauno oro uosto erdvėse, tiek apklausiant pateikėjus nuotoliniu būdu, t. y. naudojant „Skype“ ir „Facebook Messenger“ programas.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindinis tyrimo šaltinis – lauko tyrimų medžiaga, surinkta autorės 2017 m. balandžio-rugsėjo mėnesiais Anglijoje ir Lietuvoje. Kaip papildomi tyrimo šaltiniai buvo naudojama internetinės žiniasklaidos analizė, interneto tinklalapiai, atspindintys lietuvių bendruomenių veiklą Anglijoje.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados ir rekomendacijos. Įvade aptariamas tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai, tyrimo metodai ir metodologija, darbo aktualumas. Dėstomojoje dalyje „Anglijos lietuvių kultūrinė ir religinė tapatybė“, kurią sudaro 4 skyriai, pateikiama tyrimo teorinė prieiga, lauko tyrimų apžvalga, nagrinėjamos šeimos švenčių ypatybės, tęstinumas ir kaita, lietuvių emigrantų kultūrinė ir religinė tapatybė Anglijos lietuvių bendruomenėje. Išvadose ir rekomendacijose pristatomi tyrimo rezultatai.

I. ANGLIJOS LIETUVIŲ KULTŪRINĖ IR RELIGINĖ TAPTYBĖ

I.1. Tyrimo teorinė prieiga

Britų antropologas Ernestas Gellner'is ir norvegų antropologas Thomas H. Eriksen'as yra pabrėžę šiuolaikinio pasaulio charakteringą bruožą – „modernios visuomenės homogeniškumą“ ir kartu įvairovę, kurioje „grupės ir individai akivaizdžiai tampa vienas į kitą panašūs ir skirtingi tuo pačiu metu“ (Gellner 1978:141; Eriksen 1993:147). Nors supanašėjimas vyksta dėl modernizacijos ir globalizacijos procesų, tačiau paradoksalu, kad tuo pačiu metu jie išlieka saviti.

Lietuviai Anglijos daugiakultūrinėje aplinkoje sudaro vieną iš *etninių mažumų*, kurią galima apibrėžti kaip grupę, „kuri yra mažesnė nei likusi visuomenės gyventojų dalis, kuri nėra politiškai dominuojanti ir yra traktuojama kaip etninė kategorija“. (Eriksen 1993: 121)

Daugiakultūrinė ir daugiareliginė aplinka, kurioje atsiduria lietuvių emigrantai Anglijoje, skatina kelti klausimus ir ieškoti atsakymų, susijusių su savo tapatybe. Tik atvykus į svetimą šalį, iš karto susiduriama su savo tapatybės, savo išskirtinumo klausimais. Kaip teigia T. Eriksen'as, „etniškumas yra viena svarbiausių šio skirtingumo išraiškų. Etninis skirtingumas sukuria socialinius, kultūrinius, politinius resursus, kurie suponuoja ankstesnius įsitvirtinusių kontaktus tarp grupių ir, atsižvelgiant į tai, jų integraciją į bendrą sistemą“ (Eriksen 1993:147). Etninė dichotomija ir ribų nustatymo procesas nuolat lydi emigrantus per visą jų buvimo emigracijoje laikotarpį. Šis procesas ypač ryškus pačioje pradžioje, tik atvykus į šalį, kai mokinamasi pažinti skirtingos kultūros simbolius ir jų reikšmes, perskaityti komunikacijos kodus, kurie priimti ir visuotiniai įtvirtinti imigrantui nepažįstamoje kultūroje.

Urbanizuotos erdvės ir individualistinės vertybės, būdingos Vakarų Europos visuomenei, sukuria savotišką socialinį ir kultūrinį vakuumą imigrantų gyvenimuose, ypač tų, kurie yra atvykę iš

mažų Lietuvos miestelių ir kaimų. Urbanizuotose, daugiakultūrinėse ir daugiareliginėse aplinkose, nepažįstamose erdvėse iš kaimų ir mažų miestelių atvykę imigrantai, gerai nemokantys anglų kalbos, jaučiasi nesaugūs, nes tokioje erdvėje giminystės ryšiai, vyravę jų namų aplinkoje, praranda svarbą.

Nors įprasta manyti, kad antra ir trečia imigrantų karta Europos miestuose ryškiausiai patiria tapatybės problemas, kadangi jie gyvena dviejose kultūrose (Liebkind, 1987, Leman 1987; Eriksen 1993:137), tačiau, kaip atskleidė mano tyrimas, su tapatybės problemomis susiduria ir pirmosios kartos imigrantai, nuolat komunikuojantys su įvairių pasaulio šalių piliečiais. Tai liudija Gintarės, emigracijoje praleidusios septynerius metus, pasakojimas:

*„Didžiąją dalį laiko gyvenau Vilniuje ir save laikau **vilniete**, nors tėvai yra iš Žemaitijos. Lietuvos kontekste esu vilnietė. Kaip tik galvojau šiandien, eidama čia. Galvojau, aišku, kad bus klausimas: tu esi tas ar tas, tas ar tas, o aš – viskas. Tai yra įvairialypė tapatybė, kuri nuolatos keičiasi suvokimu, savo gyvenimišku patirčių įsisavinimu. Niekada nelankiau savęs labai ten **žemaitė**, bet dabar kartais išlenda toksai kažkoks keistas giluminis pasididžiavimas, kad mes žemaičiai – kitokie, bet iš tikrųjų labiau esu vilnietė Lietuvos kontekste. Labiausiai supratau, ypač čia atvažiavusi, šitime universitete, šitoje tarptautinėje aplinkoje, kad iki pasaulio tapatybės mano patirtims dar toli, bet ką jaučiu, tai tą **europietiškąją tapatybę**. Apskritai, man taip atrodo, kai atsiduri tarp žmonių ir pats pradedi jausti, kad tu pats jau nebegali atsakyti tiesiai šviesiai, kam priklausai – vienai tautai, kalbai, žemei, ar kitai. Tada kyla tokia vidinė krizė ir klausimas: – Tai kas aš esu?*

*Aš prieš tai esu vienerius metus gyvenusi Belgijoje, Briuselyje [...] Pirmąkart išvažiavus, ilgiau pagyvenus, pradėjau jausti... Aš jaučiu, kad aš esu **lietuvė**. Iš to kažkokio trūkumo pradedi apmąstyti savo tapatybę. Paskui po metų grįžau į Lietuvą pasibaigti savo studijų... Tada jau atvažiavau į Angliją, čia įstojau į šitą universitetą ir jau šešti metai kaip čia aš esu. Kažkuriuo metu pradedi suvokti, kad, viena vertus, neesi iki galo namuose, neesi savo namų šalyje. Dabar lengva būti tarsi viena koja, stebėti, kas vyksta visuomenėje, ir temas, ir diskusijas, ir jose dalyvauti. Čia mes galime dalyvauti. Dabar yra tas terminas „Transnational identities and transnational practices“. Tai mes šitą galime daryti, bet tai vis tiek nėra visiškai toks priklausymas. Nuvažiavus namo irgi jauti – aš ir čia, ir ne čia. Toj šaly, kur esi, irgi nesijauti iki galo savas ir niekada savas iki galo nebūsi. Aš suvokiau, kad aš **atsidūriau tarpe**. Pradžioje buvo toks suvokimas, kuris atneša tokį vienatvės jausmą, nes kaip čia dabar „tarpas“ į niekur, tarp dviejų polių. Paskiau sutinki žmonių, kurių savijauta atliepia, tokia pati – „tarpe“.*

Dabartinio mūsų laiko keliaujančių žmonių iš vienos šalies, iš kitos šalies, arba žmonių, kurių tėvai yra iš skirtingų šalių, kurie ten savo didžiąją vaikystės, paauglystės dalį ir jau paskui savo studijų dalį yra praleidę skirtingose šalyse, ir visur jaučiasi tarsi kaip namie, bet kartu niekur iki galo. Tada [tapatybė] tampa tarsi sala, tarpas, kuriame mūsų visų patirtys tarsi susisieja, jos atliepia viena kitą. Čia tampa nelabai svarbu, ar čia lietuvis, ar lietuvis, kuris gyvena Anglijoje, ar lietuvis ir belgo sūnus, kuris studijuoja kur nors Olandijoje, ar žmogus, kuris turi tris pasus – brito, šveicaro ir Amerikos. Yra tokių žmonių mano aplinkoj. Mano vienas pažįstamas iš esmės save identifikuoja kaip šveicaras, amerikietis truputėlį ir britas. Jis kalba trim kalbom, trim akcentais ir persijungia kada jam reikia. Kai tokioje aplinkoje būni, man tas tapatybės klausimas tampa be galo komplikuotas. Čia jau nebėra to „vienas prie vieno“ santykio. Šiandien taip

nebeišeina padaryt arba kai kuriems išeina, bet yra daugybė žmonių, kurie tada atsiduria užribyje, jei pradėdame teigti tokią tapatybės koncepciją: „pasirink – vienas arba antras“. Taip daugybė žmonių, minia žmonių yra išmetami į užribį ir tas naratyvas jau nebeatliepia... Man niekada neišeina labai tiesmukai atsakyti į tapatybės klausimus, ypač dėl to, kad aš pati apie juos galvoju nuolatos. (RAA ALT I/23-24)

Tokia dviprasmiška situacija, kai gyvenama daugiakultūrinėje aplinkoje, gana sudėtinga individui, siekiančiam aiškiai apibrėžtos tapatybės. Taigi tapatybės klausimas, verčiantis kelti egzistencinius klausimus, vis naujai apmąstant savo padėtį naujoje daugiakultūrinėje aplinkoje, tampa konfliktiškas ir įstrigęs tarp keleto pasirinkimų. Šiame naratyve išskyla kelių tapatybių – miesto gyventojų, etnografinio regiono atstovų, valstybės piliečio, europiečio, ir galiausiai, peržengiančio valstybių ribas, tarptautinio piliečio – pasirinkimai. Taigi tapatybės pasirinkimo klausimas yra gana problemiškas, tarsi pakibęs erdvėje. Emigrantas, svarstantis apie savo tapatybės pasirinkimą, atsiduria tarpinėje, anot Arnolo van Gennepe'o, liminalinėje padėtyje, kai gimtinėje nesijaučia visiškai savas, o užsienio šalyje – „iki galo savas“ ir jo neapleidžia jausmas, kad „niekada savas iki galo nebūsi“. Taigi šių dienų žmogaus tapatybė – tarsi pakibusi „sala“ tarp kelių kontinentų, kurioje šiuolaikinės, postmodernios visuomenės atstovai „visur jaučiasi tarsi kaip namie, bet kartu iki galo „niekur“.

Gintarė prisipažįsta, kad Anglijoje, bendraudama su žmonėmis, tapatinasi kaip jai patogiau, priklausomai nuo situacijos. Ji mėgsta pažaisiti su savo tapatybe ir pasirinkti tą, kuri yra labiausiai priimtina vienoje ar kitoje socialinėje aplinkoje.

Apie savo tapatybės susidvejinimą, tarsi pakibimą tarp dviejų ar net kelių erdvių, kalbama ir kituose pateiktųjų naratyvuose. Pavyzdžiui, Londono lietuvių katalikų šv. Kazimiero parapijos klebonas Petras Tverijonas teigia: „Mano suvokime yra tokia nostalgija. Kai esu Londone – ilgiuos Lietuvos, kai esu Lietuvoje – ilgiuosi Londono. Susidvejinimas vyksta.“ (RAA ALT IV/ 52)

Tapatybę galima įvardinti kaip sąmoningai pasirenkamą ir nuolat konstruojamą kategoriją. Ši tapatybės apibūdinimą geriausiai iliustruotų Vaidoto, gimusio Kaune, etniškai mišrioje šeimoje, naratyvas. Jo tėtis – rusų tautybės pirmosios kartos emigrantas, dar ankstyvoje vaikystėje su tėvais atvykęs gyventi į Lietuvą iš Sočio. Mama – lietuvė, kurios močiutė, gyvenusi Lietuvos ir Lenkijos pasienyje, buvo lenkiškos kilmės.

„Kažkokio tokio grynumo siekis ieškoti tapatybės, tai pas mane nėra. Kultūriškai esu užaugęs kaip lietuvis. [...] Aš manau, kad dauguma žmonių sakytu, kad su abiem [tapatybėmis tapatinasi]. Bent iš to, kaip aš suvokių tapatybę, tai nėra kažkuri viena. Galbūt su viena truputį daugiau, bet nėra kažkokia labai akivaizdi konkurencija... Irgi mano europiečio tapatybė. Jei man reikėtų sakyti, rinkis vieną, tai aš nenorėčiau rinktis. Tai yra kvaila sakyti, ai, nuo šio laiko nebesijausiu europiečiu. Tas palaipsniui ateina. Tai yra galbūt tokia dinamika. Mes individualiai neturim turėti vieną homogenišką tapatybę, kad visi trys-keturi milijonai lietuvių, visi turi tą vieną tapatybę ir, šiukštu, jokios kitos. Kiekvienas žmogus individualus. Mes galime turėti vieną sluoksnį, vieną kruopelę kažkokią, ar vieną branduoliuką, kuris siejamas su Lietuva. Ar tai yra dėl to, kad tavo

seneliai iš ten kilę, ar kad tu ten esi pats gyvenęs, galbūt net kitos kilmės. Tai visiškai nesvarbu – manau. Tas rinkimasis tapatybės kartais yra žalingas. Manytum, kad žmogus gali būti tikrai vienas, o ne kitas. Tai nėra iki galo natūralu bandyti išgryninti kažką, nes mes esame gana tokie daugialypiai ir tuo pačiu metu dinamiški, galbūt, organizmai su savo dovanomis“. (RAA ALT IV/82).

Vaidotas užsimena apie skirtingus tapatybių sluoksnius, kurie nebūtinai turi konfliktuoti, bet gali harmoningai egzistuoti tarpusavy. Jo įvardinta kauniečio, lietuvių, Baltijos šalių regiono, Šiaurės regiono atstovo, europiečio, gyvenančio Londone/Anglijoje, tapatybė, taip pat per naujus ryšius ir socialinius tinklus nuolat išskylanti globali tapatybė, anot respondento, gali harmoningai egzistuoti tuo pačiu metu. Vaidotas patikslina, kad augant ir keliaujant neišvengiamai vyksta tapatybės kaita. „Keliant tapatybę plečiasi, nes asmeninė patirtis ir mąstymas plečiasi kartu. Su naujomis patirtimis ir socialiniais tinklais kinta tapatybė. Bendraujant su žmonėmis iš viso pasaulio, atsiranda daug bendro, taigi socialiniai tinklai įtinklina į globalią erdvę“.

 (RAA ALT IV/80-81).

Žvelgiant į šiuolaikinio žmogaus, postmodernios visuomenės atstovo, tapatybės apibūdinimus, kyla klausimas, ar dar įmanoma homogeniška tapatybė šiuolaikinėje daugiakultūrinėje, globalioje aplinkoje?

Tyrimai, susiję su savęs suvokimu antroje ir vėlesnėse imigrantų kartose, patvirtina, kad emigrantai lengvai gali keisti tapatybę, kuri skiriasi nuo jų tėvų ir senelių puoselėtos. Šis procesas vyksta dėl tos priežasties, kad aiški vertybių ir bendros orientacijos „akultūracija“ jau yra įvykusi ankstesnėse imigrantų kartose. Pastebėta, kad neretai atsiranda įtampa tarp šių individų ir jų tėvų, kurie dar laikosi senosios tapatybės. Ribos, kliudančios visiškai imigrantų asimiliacijai, gali būti vidinės ir išorinės, pavyzdžiui, diskriminacija gali sukliudyti visišką asimiliaciją. (Eriksen 1993:138)

Dabar pateiksiu, antrosios kartos emigranto Vytauto pasakojimą, kurio tėvai dar pokariu atvyko į Londoną iš Vokietijos „dipukų“ stovyklos. Vytautas yra gimęs Londone 1956 metais, išsilavinimą įgijęs Didžiojoje Britanijoje, pabaigęs privačią katalikų šv. Benedikto gimnaziją Vakarų Londone ir visą gyvenimą praleidęs Vakarų ar Centriniam Londone.

„Galiu sakyti, kad esu pusiau anglas, bet mano širdis visada Lietuvoj buvo nuo mažens... Aš esu lietuvis, sakyčiau, maišytas – žemaitis su suvalku. Per tiek metų dažnai lankomės Aukštaitijoje, žmonos tėviškėj, tai save priskirčiau aukštaičiui. Svarbu, kad esu lietuvis. Mokykloj mane vadindavo užsieniečiu, kadangi vardas, pavardė – lietuviška, ne angliška. Tai užsienietis esu. Pirmą kartą į Lietuvą nuvažiavau – mane pavadino užsieniečiu, kadangi iš Anglijos. Tai ir Anglijoj – užsienietis, ir Lietuvoj. [Žmona pridūrė, kad vyras kartais skundžiasi, kad be vietos, be tėvynės.] Aš žinau kokia mano tėvynė, bet kiti nežino. Mes – labiau vilniečiai. Turim butuką Vilniuje, Antakalnyje, iš anksto pasiruošę. Ruošiamės ten grįžti. Kad ir rytoj, jei galėčiau, tai grįžčiau į Lietuvą“. (RAA ALT III/7).

Kaip matyti iš pasakojimo, Vytautas turi aiškiai apibrėžtą lietuvišką etninę tapatybę, nors visą gyvenimą yra praleidęs ne Lietuvoje, bet Jungtinėje Karalystėje, kur vyko svarbiausias jo asmenybės brandos ir socializacijos procesas.

Vytautas prisiminė savo tėvų kartos lietuvių imigrantų šeimas, kurias pažinojo ir su kuriomis bendravo savo jaunystėje. Anot jo, šiandien jų vaikai ir anūkai yra įgiję anglišką tapatybę, „suanglėję“, nebekalba lietuviškai. Pateikėjas taip apibūdino savo vaikystę, praleistą tėvų šeimoje ir Anglijos lietuvių bendruomenėje:

„Aš – antras iš keturių brolių. Jauniausias brolis žuvo jaunas, o kiti du broliai dar suprast tai supranta lietuviškai, bet jau angliškai gyvena. Jų žmonos – anglės. Brolių vaikai visiškai nebesupranta lietuvių kalbos. Mūsų sūnus, kuriam šiemet aštuoniolika suėjo, tai jis laisvai ir lietuviškai, ir angliškai kalba.

Mano šeimoj taip buvo. Iki man nesuėjo penki metai, kai pradėjo leisti į darželį, aš angliškai beveik nei žodžio nemokėjau, nes namie su tėvais lietuviškai kalbėjomės. Senoji emigrantų karta dar labiau stengėsi išlaikyti lietuvių kalbą, net labiau nei dabartiniai emigrantai. Mum labai brangu buvo ne tik lietuviška kalba, bet ir tradicijos, papročiai visi.

Trys broliai lankėm šv. Benedikto gimnaziją. Ji buvo privati katalikų mokykla, sakyčiau, griežto režimo labai. Prisimenu, kiekvieną trečiadienį visa mokykla iš ryto eidavo į mišias. Apie du trečdaliai mokytojų buvo vienuoliai ir gal trečdalis civiliniai tokie. Šalia buvo šv. Benedikto vienuolynas (St. Benedict's Abbey) Vakaru Londone, Ealing vietovėje. Ėjom į tą mokyklą, kadangi ji buvo katalikų mokykla. Matyt, tėvai norėjo, kad turėtume gerą išsilavinimą.

[Lietuvių] Bažnyčioj aš tik prisimenu, kad buvo sekmadieninės mokyklos. Iš jaunystės prisimenu buvo susirinkimai tie, suvažiavimai. Palaikėm lietuviškas tradicijas, ir šokius, ir eilėraščius. Čia buvo lietuvių bendruomenė. Žinoma, skautai buvo. Aš buvau skautas. „Budėk, vis budžiu“ – šūkis toks buvo, – dar dabar prisimenu. [juokiasi] Buvo lietuvių skautai čia visos Anglijos. Buvo atskiri skyriai, ir Londono skautai buvo. Vadovavo vyresni lietuviai. Stasys Kasparas buvo vienas vadovas. Aš pradėjau lankyt gal nuo dešimt metų (apie 1966 m.) iki septyniolikos-aštuoniolikos metų. Kokius septynis metus intensyviai lankiau skautus (iki 1983 metų). Mes skautai buvom pagrindiniai. Visi broliai dalyvavom skautų veikloj. Skautai visi turi gerą darbą padaryt kasdieną. Stovyklos mūsų vykdavo Lietuvių sodyboj, kuri dar yra. Ta sodyba mum buvo kaip Lietuvos dalis, kadangi negalėjom laisvai važinėti į Lietuvą. Ten dvi savaites, prisimenu, vasarą skautų stovyklos vykdavo.

Kai dar jaunesnis buvau, prisimenu, su tėveliais ten važiuodavom atostogauti. Ten buvo toks namas, bendrabutis, sakykim, viešbutukas toks. Ten turėjom kambarį. Ta sodyba buvo senųjų lietuvių bendrai nupirkta. Mano tėvelio parašas bendrai yra ant to dokumento, nes jis buvo vienas iš tų įkūrėjų. Tėvelis paaukojo kažkiek pinigų, kad lietuviai galėtų nusipirkti tą žemės sklypą ir tą namą. Ten ne namas, bet ten kaip dvaras buvęs. Atrodo, anksčiau ten buvo kažkada mokykla, tai įsivaizduokit, kokio dydžio. Mūsų kryžius stovėjo ten lietuviškas. Jautėmės kaip Lietuvoj. Įvažiuoji į tą teritoriją – visi lietuviškai šneka, lietuviški valgiai tenais, šokiai ten. Būdavo vyrėjai tenais. Jei esi apsistojęs tam name, tai ten vyrėjai buvo. Ten ežeras buvo, tai galėjai pas vyrėją žuvį nunešti. Net ir pietum tau vyrėjai pagamindavo, pakepdavo tą žuvį. (RAA ALT III/6-7).

Taigi Vytautui suformuoti aiškiai apibrėžtą lietuvišką tapatybę, visą gyvenimą praleidus Jungtinėje Karalystėje, padėjo jį supusi lietuviška aplinka – lietuviškai šnekanti ir lietuviškas tradicijas puoselėjanti tėvų šeima, sekmadieninės lietuvių mokyklos patirtis, įgyta lietuvių katalikų parapijoje, Skautų organizacija, Anglijos lietuvių bendruomenė, Lietuvių sodyba, kurioje jis jautėsi kaip Lietuvoje, dabartinė lietuvių šv. Kazimiero parapija, kurioje kartu su žmona savanoriauja jau septynerius metus, dabartinė jo šeima, išlaikanti lietuvių kalbą ir tradicijas.

Vytauto pasidalinta patirtis apie antros kartos imigrantus patvirtina ankstesnių tyrinėtojų mintis, kad „imigrantų vaikai (arba vaikų vaikai), nepaisant to, kad jie retai yra visiškai asimiliuoti, paprastai save identifikuoja daug stipriau su daugumos vertybėmis“ (Eriksen 1993:138). Šiuo atveju lietuvių antrosios kartos imigrantų karta, išskyrus atskirus atvejus, daug lengviau save tapatina su britiška tapatybe, nei tai darė jų tėvai. Viena vertus, šie tapatybės pokyčiai gali paskatinti nacionalinius judėjimus, kita vertus, gali sumažinti socialinę etniškumo svarbą. Kaip atskleidė R. Eriksen'o tyrimai, tose visuomenėse, kur etniškumas yra vertinamas, į „etnines organizacijas gali būti žvelgiama kaip į tapatybės ir /ar politinės strategijos išraišką (kuri yra bendra perspektyva), bet jos taip pat gali būti laikomos apsaugine reakcija į diskriminaciją ir atsisakymą daugumai sudaryti sąlygas juos asimiliuoti“. (Eriksen 1993:138) Antropologai yra pastebėję kultūrinių skirtumų svarbą etniškumui. Anot jų, „kai kultūriniai skirtumai sukuria socialinius skirtumus, tuomet jie prisideda prie etniškumo kūrimo“. (Eriksen 1993:138)

Kaip atskleidė ankstesnių tyrinėtojų ir mano tyrimo duomenys, antrai ir vėlesnėms Britanijos emigrantų kartoms puikus anglų kultūros kodų išmanymas atveria kitas pasirinkimo galimybes tapatybei vystyti nei pirmos kartos emigrantams. „Kultūrinis tapatybių turinys keičiasi, kaip ir socialinė kultūrinio turinio svarba. Kultūriniai išteklių, kuriuos imigrantų grupė atsineša, yra transformuojami per kontaktus ir „akultūraciją“, bet taip pat jie pasiūlomi naujiems vartotojams naujame kontekste ir tuo būdu jų socialinė reikšmė pasikeičia“. (Eriksen 1993: 139)

I.2. Lauko tyrimų apžvalga

Lauko tyrimas buvo vykdomas 5 mėnesius, nuo 2017 m. balandžio 29 d. iki rugsėjo mėnesio 30 d. Anglijoje ir Lietuvoje. Etnografiniuose lauko tyrimuose rėmiausi stebėjimu, neformaliais pokalbiais, lauko užrašais, struktūruoto bei pusiau struktūruoto interviu metodais. Būdama lauko tyrimuose, lankiausi įvairiose erdvėse: studentų gyvenamose ir dažniausiai lankomose studijų ir poilsio erdvėse – universitetų koledžuose, auditorijose, bibliotekose, universitetų parkuose, koledžų kavinėse, pub'uose.

Siekiant pažinti lietuvių katalikų bendruomenę Londone, teko apsilankyti Lietuvių šv. Kazimiero Romos katalikų bažnyčioje ir joje vykdyti stebėjimą, bendrauti su šios parapijos atstovais.

Stebėjimas ir neformalus pokalbiai padėjo atskleisti tuos dalykus, kurių nebūtų galima pastebėti interviu metodu. Tai leido geriau suprasti kokios socialinės žmonių grupės lankosi parapijoje, kokie socialiniai tinklai juos jungia, kokie jų poreikiai ir vertybės.

Trečioji erdvė, kurioje ypač intensyviai vyko tyrimas 2017 m. liepos mėnesį, – Kauno oro uostas, tuo metu tapęs oro skrydžių Lietuvos sostine, laikinai uždarius Vilniaus oro uostą. Šioje erdvėje gausiausiai buvo galima sutikti ekonominių emigrantų iš visos Lietuvos, vykstančių į Jungtinę Karalystę arba grįžtančių atostogų į Lietuvą.

Dalis interviu vyko ir nuotoliniu būdu per internetą naudojant „Skype“ arba „Facebook Messenger“ programas. Šis tyrimo būdas padėjo sutaupyti nemažai laiko resursų ir nemenkas kelionės bei nakvynės išlaidas. Interviu laikas buvo gana įvairus (nuo pusės ar valandos iki trijų-keturių valandų) ir priklausė nuo tyrimo aplinkybių. Trumpiausi interviu užrašyti Kauno oro uoste kartu su tiriamaisiais laukiant eilės prie įlaipinimo į lėktuvą ar bagažo registracijos. Ilgiausi interviu vyko Anglijoje tiriamųjų gyvenamosiose ar studijų vietose, taip pat Lietuvoje per internetą naudojant minėtas programas.

Pateikėjų charakteristika: Mano pasirinkta tiriamoji grupė yra paskutiniosios bangos emigrantai lietuviai, kurie į Angliją atvyko po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo 1990 m. ir po 2004 m. Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą. Mane labiausiai domino kaip šios emigracijos bangos atstovai integruojasi Jungtinėje Karalystėje ir kaip išlaiko savo etninę, kultūrinę ir religinę tapatybę. Tarp tiriamųjų pasitaikė ir antrosios kartos emigrantų, gimusių Anglijoje, kurių tėvai pokariu iš Vokietijos „dipukų“ stovyklų atvyko į Angliją.

Gausiausia šio tyrimo dalyvių grupė – trijų prestižinių Anglijos universitetų studentų bendruomenės. Didžiąją šios grupės dalį sudarė bakalauro, magistro ir doktorantūros studijų studentai, mažesnę dalį – šių universitetų absolventai, savo karjerą tęsiantys Jungtinėje Karalystėje. Pastarosios grupės atsakymai padėjo suvokti jaunuolių akademinės ar verslo karjeros galimybes tarptautinėje darbo rinkoje. Didžiausią šių trijų grupių tiriamųjų dalį sudarė Lietuvos didžiųjų miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio – prestižinių gimnazijų absolventai. Tarp minėtų miestų gimnazijų didžiausią skaičių sudaro Vilniaus licėjaus, Kauno technologijos universiteto ir Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijų absolventai. Per interviu ne kartą minėtos ir Jėzuitų gimnazijos Vilniuje ir Kaune, kuriose moksleiviai mokėsi iki 8 klasės, prieš įstudami į anksčiau minėtas prestižines Lietuvos gimnazijas. Minėtų trijų grupių tiriamieji yra gimę nuo 1981-ųjų iki 1997-ųjų. Šios grupės tiriamuosius būtų galima apibūdinti kaip išskirtinių gabumų žmones, motyvuotus, ambicingus, aiškiai žinančius ir kryptingai siekiančius savo gyvenimo tikslo. Dauguma jų yra gamtos ir tikslųjų mokslų atstovai, kur kas mažesnę dalį sudarė socialinių bei humanitarinių mokslų atstovai.

Londono lietuvių katalikų šv. Kazimiero parapijos bendruomenės atstovų vidutinis amžius – nuo 30 iki 40 metų. Didžioji jų dalis yra pabaigę aukštąjį mokslą Lietuvoje. Juos būtų galima priskirti ekonominių ar meilės emigrantų grupei, išskyrus vieną asmenį, kuris yra atvykęs misijų tikslais.

Šioje grupėje būta ir antrosios kartos emigrantų, jau gimusių Londone. Didžioji dalis parapijos atstovų yra atvykę iš didžiųjų Lietuvos miestų ar miestelių – Kauno, Vilniaus, Šiaulių, Kretingos, Mažeikių, nors jų gimimo vieta apima platesnę Lietuvos etnografinių regionų dalį – Plungės, Šilalės, Panevėžio, Anykščių, Alytaus, Lazdijų, Kaišiadorių rajonus. Didesnė jų dalis yra gimę kaime, vėliau emigravę į Lietuvos didmiesčius, ir tik nedidelė jų dalis yra gimę Lietuvos ir Anglijos didmiesčiuose – Vilniuje, Šiauliuose, Panevėžyje, Mažeikiuose, Londone (JK).

Paskutinioji tiriamųjų grupė, kurią būtų galima įvardinti kaip ekonominius emigrantus, yra gimę nuo 1964-ųjų iki 1998-ųjų įvairiose Lietuvos vietovėse: Kaune, Kauno rajone (Akademijos miestelyje), Druskininkuose, Utenoje, Širvintose, Anykščių rajone, Ventoje (Akmenės raj.), Maskvoje (Rusijoje). Jų išsilavinimo amplitudė gana plati – nuo profesinių mokyklų iki kolegijų, nebaigtų aukštųjų mokyklų ir universitetų. Dauguma iš jų yra įgiję išsilavinimą Lietuvoje, mažesnė dalis – vidurinę ir aukštąją mokyklą yra pabaigę Anglijoje. Šios grupės žmonės turi didesnę gyvenimo patirtį, dalis iš jų turi ankstesnės emigracijos patirties kitose šalyse, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, todėl emigranto duona jiems gerai pažįstama. Dalis šios grupės atstovų turi sukūrę savo smulkų verslą Anglijoje (dirba logistikos, viešbučių įrangos versle), kita dalis yra samdomi darbuotojai, dirbantys restoranų versle, auklėmis šeimose, vairuotojais, įvairiuose labdaros fonduose.

I.3. Šeimos švenčių ypatybės, tęstinumas ir kaita Anglijos lietuvių bendruomenėje

Žvelgiant į lietuvių šeimos šventes, kaip tam tikrą bendruomeniškumo apraišką, kyla klausimas kokia jų reikšmė formuojant tautinę, kultūrinę ir religinę tapatybę. Kolektyvinis bendruomenės gyvenimas per šventes ypač svarbus, nes per ritualus dalinamasi bendra patirtimi, kuri palaiko emocinius ryšius tarp bendruomenės atstovų. Bendruomenės nariai per švenčių ritualus tęsia tradiciją, ją nuolat atnaujindami ir aktualizodami savo gyvenime. „Kad išliktų, visuomenė turi nuolat save atkurti, sutvirtindama įsipareigojimą bendriems tikėjimams ir praktikoms. Ritualai – vienas pagrindinių visuomenės nuolatinio atkūrimo mechanizmų“. (Kuznecovienė 2018: 75) Jie padeda visuomenei susitelkti, palaikyti bendras idėjas ir išlikti.

Atlikus tyrimą trijose studentų bendruomenėse, pastebėta, kad pagrindinės lietuvių šeimos šventės – krikščynos, vestuvės, laidotuvės ir su jomis susijusios mirusiųjų paminėjimo apeigos paprastai švenčiamos Lietuvoje. Studentų ryšiai su Lietuva gana glaudūs, dar nenutrūkę socialiniai šeimos, bendraamžių, klasės draugų ir giminaičių tinklai, todėl per įvairias šeimos ir didžiąsias kalendorines šventes jie dažniausiai lankosi gimtinėje. Paprastai Kūčias, Kalėdas ir Velykas studentai švenčia Lietuvoje su savo šeima. Dvejų prestižinių universitetų studijų specifika tam palanki, nes intensyvios studijos sukoncentruotos į tris trimestrus po aštuonias savaites, tarp kurių yra penkių savaičių tarpas, į kurį patenka Kalėdų ir Velykų atostogos. Per jas didžioji dalis studentų sugrįžta į

Lietuvą pas tėvus. Viename iš prestižinių universitetų, kur studijos tęsiasi nuosekliai per visus mokslo metus, studentai tampriau bendrauja per kalendorines šventes. Šią veiklą ypač pagyvina šio universiteto Baltų klubo bendruomenės (*The Baltic Society*) veikla, kurios branduolį sudaro apie 20 žmonių. Per Kalėdas lietuviai stengiasi pagaminti lietuviškų tradicinių patiekalų, pasikviečia savo kurso draugus – britus ir kitų tautybių studentus, kartu dainuoja lietuviškas dainas, dalinasi lietuviškomis tradicijomis ir tokiu būdu pristato savo kultūrą užsieniečiams.

Tiriamuoju laikotarpiu minėtos tik vienerios lietuvių studentų vestuvės, kurių pagrindinė šventė vyko Lietuvoje 2017 m. Anglijoje su artimiausiais universiteto draugais taip pat švęsta ši šventė viename iš universiteto koledžų, kur išnuomotoje nedidelėje salėje vyko vestuvių šventės paminėjimas.

Palyginus visas tris studentų bendruomenes, išryškėjo, kad svarbiausios šventės, švenčiamos šiose bendruomenėse, yra valstybinės šventės, susijusios su pagrindiniais valstybės įvykiais. Pačios populiariausios iš jų yra Vasario 16-oji ir Kovo 11-oji. Neseniai pradėta švęsti ir Liepos 6-oji, Mindaugo karūnavimo diena, kuri sujungia studentų bendruomenę bendram tikslui – Lietuvos himno giedojimui.

Londono lietuvių šv. Kazimiero katalikų parapijos didžioji dalis yra jauni ir vidutinio amžiaus žmonės, neseniai sukūrę, ar ateityje siekiantys sukurti šeimas. Šiai grupei žmonių parapija tampa susibūrimo ir dvasinio susitelkimo vieta, padedanti pasiruošti Santuokos ir Krikšto sakramentams bei pagrindinėms šeimos šventėms – vestuvėms ir krikštynomis. Šv. Kazimiero bažnyčia Londone yra ne tik maldos ir sielovados centras, bet ir lietuviškos kultūros bei tradicijų puoselėjimo židinytis. Per metus bažnyčioje apsilanko apie 5000 žmonių, sekmadieniais trijose šv. mišiose vidutiniškai dalyvauja 500 žmonių. (Čepaitė 2012) Kiekvienais metais po 100 vaikų ruošiami Pirmajai Komunijai, apie 20-30 jaunuolių – Sutvirtinimo sakramentui, apie 250 porų kasmet parengiami Santuokos sakramentui.

Parapijoje vykdoma aktyvi sielovados veikla, veikia apie 18 įvairių maldos, pasiruošimo sakramentams ir katechezei, grupių: 1) sužadėtinių ruošimo kursai, 2) santuokos kursai poroms, kurios yra susituokusios 10-15 metų, 3) tėvų kursai, kurie augina paauglius vaikus, 4) vaikų Pirmosios Komunijos ruošimo grupė, 5) paauglių Pirmosios Komunijos grupė, 6) paauglių ruošimo Sutvirtinimo sakramentui grupė, 7) suaugusiųjų katechumenatas, 8) suaugusiųjų katechumenato grupė, ruošianti vienam ar dviem sakramentams (skirstoma į tris atskiras grupes, kai ruošiamasi Krikštui ir Sutvirtinimui, Pirmajai Komunijai ir Sutvirtinimui, arba tik Sutvirtinimui), 9) šeimų pasiruošimo vaiko Krikšto sakramentui grupė, 10) „Motinos maldoje“ grupė, 11) rožinio maldos grupė, 12) vyrų maldos grupė, įsikūrusi 2017 metais, 13) tikėjimo gilinimo grupė, 14) šv. Rašto paskaitų grupė, 15) anoniminių alkoholikų, 16) anoniminių narkomanų, 17) anoniminių lošėjų, 18) suaugusių alkoholikų vaikų grupės. (RAA ALT B. IV/49-50) Atliekant tyrimą parapijoje, teko stebėti

šių grupių veiklą, reguliarius kas savaitinius jų susitikimus numatytą dieną ir valandą. Keliose iš jų teikiama socialinė pagalba asmenims, turintiems įvairių priklausomybių.

Apie Anglijos lietuvių gyvenimo ciklo šventes daugiausiai informacijos suteikė Londono lietuvių Šv. Kazimiero katalikų parapijos atstovai, parapijos klebonas Petras Tverijonas, savanoriai, rengiantys jaunavedžiams kursus parapijoje, jaunos šeimos, „Saduto“ ansamblio atstovai, dalyvaujantys lietuvių vestuvių šventėse. Pastarieji, dėvintys lietuvių tautinį kostiumą, dažnai kviečiami pristatyti lietuvių folklorą ne tik į lietuvių, bet ir į kitų tautybių – škotų, britų bei pakistaniečių vestuves.

Apie savo vestuves, kurios 2010 m. vyko Lietuvoje ir Anglijoje, Londono šv. Kazimiero lietuvių parapijoje, pasakojo viena šeima – Laima ir Justas:

„Mes su Justu susipažinome Londone. 2010 m. susituokėm Lietuvoj. Anglijoje buvo tik sugrąžtai. Negalėjom visiškai visų draugų sukviest į vėselę, nes draugų labai daug, tai čia sukviest ir buvo graži šventė. Yra prie bažnyčios svetainė, gal žinot, kur arbatą visi geria. Buvom toj svetainėj - kunigas užleido. Buvo Mišios ir po vakarinių Mišių, po kunigo palaiminimo, buvo tie sugrąžtai. Lietuvoje dalyvavo 50 žmonių ir čia 50 žmonių. Lietuvoj daugiau buvo giminės ir draugai, o čia buvo ansambliciai ir draugai. Na ansambliciai jau irgi draugai, nes dabar jau mes su „Saduto“ švenčiam visas šeimynines šventes, visus jubiliejus, vestuves per tiek metų. Jau dabar „Saduto“ yra 12 metų nuo 2005 m. [...] (RAA ALT B. IV/ 86)

Kaip atskleidė tyrimas, dauguma Anglijos lietuvių švenčia savo vestuves Lietuvoje. Kai kurie iš jų pasirenka tradicines lietuviškas vestuves ar užsisako edukacinius užsiėmimus Lietuvos liaudies buities muziejuje Rumšiškėse. Anksčiau minėta šeima taip prisiminė savo vestuvių dieną Lietuvoje:

„Kai mes ženijomės, mes turėjom edukaciją Rumšiškėse. Ten vienos valandos buvo edukacija Aukštaičių kieme. Tai mum labai labai patiko. Pas mus tik vienas užsienietis anglas buvo, daugiau iš svečių nieko nebuvo. Patiem lietuviams buvo labi įdomu dalyvauti. Ta programa parinkta labai įdomiai su visom tradicijom, su visais duonos raikymais ir žaidimais. Labai buvo įdomi. Po surašymo, po metrikacijos mes važiamom į Rumšiškės ir ten vyko edukacija. Ten mus pasitiko prie vartelių su medum, ten ėjom per tą slenkstį, kas ten užmins. Grynai buvo kaip sutikimas po šliūbo. Toj troboj buvo ir pasakojimas apie tas tradicijas, ir žaidimai su pamergėm. Paskui mes dar prie stalo susėdom, dar Justas duoną raikė, net atnešė karvojų. Žodžiu, buvo tokia vienos valandos edukacija labai graži. Tikrai rekomenduotumėm lietuviams. Mes buvom užsisakę kitą trobą, nes kai mes išvažiamom, atvažiavo kitos vestuvės. Ten populiariu yra. Mes kitoj troboj, kitam kieme buvom nusivežę savo vaišių. Žinot, kaip būna per vestuves, važiuoja kažkur į sodybą, į gamtą pasibūti. Mes toj Rumšiškių troboj turėjom savo vaišių ir muzikantai mūsų atvažiavo, ir mes ten šokom kieme. Dar vieną valandą mes ten pabuvom. Tada jau važiamom švesti vestuvių į pokylių salę“. (RAA ALT B. IV/ 90)

Tik nedidelė dalis Anglijos lietuvių susituokia Londono šv. Kazimiero lietuvių katalikų bažnyčioje. Anot šios parapijos klebono Petro Tverijono, „Ne ypatingai daug mes turime vestuvių. Per metus turim tik aštuonias – dešimt vestuvių čia, o sužadėtinių turime 250 porų. Iš jų 240 porų išvažiuoja į Lietuvą tuoktis, kelia vestuves Lietuvoj ar kitur. Nauja tendencija – važiuoja į kitas Europos šalis tuoktis. (RAA ALT B. IV/ 51)

Daugiakultūrinėje Anglijos aplinkoje neišvengiamos etniškai mišios vestuvės, kurios dažniausiai švenčiamos pagal angliškas, europietiškas arba mišrias tradicijas, sujungus lietuviškų ir britiškų ar kitų tautų tradicijų elementus. Kartais į etniškai mišrias vestuves tautiečiai, ypatingai lietuvaitės, pasikviečia Londono folkloro ansamblio „Saduto“ dalyvius pakoncertuoti ir pristatyti lietuvišką folklorą. Apie tokius pristatymus pasakojo viena iš ansamblio dalyvių:

„Mes dalyvavom, kaip „Saduto“ ansamblis, dvejose vestuvėse, kur lietuvaitės ištekėjusios už užsieniečio. Ne visa grupė, bet apie 10-12 žmonių. Mus samdė. Tose vestuvėse vienas vyras buvo škotas, o kitas, man atrodo, kad anglas. Tose vienose vestuvėse, tai pačioj pradžioj bendravau su jaunąja, kuri pakvietė mus, o paskui jaunoji perdavė viską derinti su mama. [...] Vestuvėse dainavom ir pašokdinom dar. Buvo linksmi šokiai: Malūnėlis, Transkveras, Lelenderis (bajoriškas šokis). Buvo mintis pademonstruoti šokį, jį pristatyti ir dar pašokdinti, tai rinkomės tokius nesudėtingus šokius. Svečiai labai labai įsijungė. Tiek vienose, tiek kitose vestuvėse reikėjo tik apie 15-20 minučių [pasirodyti], bet šiaip buvo tiek vienose, tiek kitose vestuvėse svečiai labai patenkinti. Vestuvėse būna ar jaunikis, ar kažkas kitas atsakingas, kuris sumoka, tai ten buvo net iš svečių, kurie sumokėjo dar papildomai. Žmonėm patiko. Kaip mūsų kolektyvą pakvietė 15-20 minučių, taip ir kitus kolektyvus pakviečia. Jie kviečia kelis kolektyvus po 15-20 minučių, kad nebūtų nuobodu, kad būtų spalvinga. Kai buvo škoto ir lietuvės vestuvės, tai buvo kažkas su tradicine škotiška muzika, paskui jau ten būna ir didžėjai.“ (RAA ALT B. IV/ 89)

Vienas iš išskirtinių tradicinių anglų vestuvių elementų – trijų svarbiausių vyrų (jaunikio, jaunosios tėvo ir vyriausiojo pabrolio) oficialios kalbos per vestuves. Jos pasižymi anglišku humoru, per jas prisimenami jaunavedžiai ir jiems išsakomi palinkėjimai. Šioms kalboms ruošiamasi iš anksto labai atsakingai.

Taigi Anglijos lietuvių vestuvės gana skirtingos ir priklauso nuo įvairių aplinkybių: kur jos švenčiamos – Anglijoje, Lietuvoje ar kitose Europos valstybėse, su kokios tautybės žmonėmis tuokiamasi, koks vestuvių modelis pasirenkamas (europietiškas, tradicinių lietuviškų vestuvių, ar mišinys tradicinių lietuviškų ir kitų tautybių vestuvių).

Ne tik Londono lietuvių vestuvių, bet ir krikštynų šventės dažnai švenčiamos lietuviškoje parapijoje. Apie savo sūnaus krikštynas, kurios vyko 2012 m. Londono lietuvių katalikų Šv. Kazimiero bažnyčioje, pasakojo Lina ir Justas:

„Mes sūnų krikštijom čia 2012 metais. Irmantas gimė ir už poros mėnesių mes jį pakrikštijom. Kunigas Petras krikštijo. [...] Krikštynos vyko labai tradiciškai. Pradėjom namuose nuo maudynių. Kūma buvo atvažiavus, ir numaudė, ir aprenge, kaip ir priklauso kūmai, ir pinigėlių įdėjo į batuką, kaip priklauso.[...] Aš paprašiau savo geriausios draugės, kad ji pasiūtų lininius marškinėlius. Aš pasirūpinau tais marškinėliais, bet kūma pasirūpino visa krikštynų eiga. Ta tradicija buvo, kad ji tuos marškinėlius apvilko. Ji maudė Irmantą kartu su manim kartu anksti ryte prieš važiuojant krikštytis ir ji rengė tuos marškinėlius. Jis buvo mažulėlis, jis buvo 2 mėnesių. Ir nuvažiavom į bažnytelę, ir ten vyko lietuviškos krikštynos.

Krikštynos buvo šeštadienį, dienos metą. Buvo daug svečių, daug parapijiečių tose krikštynose. Kunigo leidimu buvome Svetainėje priruošę daug vaišių. Tradicinės lietuviškos krikštynos. Pagrinde visą laiką visi lietuviški patiekalai būna visose šventėse. Kadangi vaikas buvo mažas, o žmonių daug, tai mes buvome užsakę lietuvišką firmą „Šilas“. Jie visą maistą atvežė į vietą – ir karštą, ir šaltus ir tortą – visiškai viską. Mes tik buvom padengę staltiesėmis staliukus ir laukėm svečių. Kūma tiktai dar turėjo savo pyragą, tortą. Na ir krikšto mama buvo prigalvojusi visokių žaidimų, visokių tokių įpareigojimų. Reikėjo išsitraukti lapelius – kas už ką bus atsakingas“... (RRA ALT B. IV/88)

Kiekvienas svečias šiose krikštynose iš krikšto mamos gavo po įpareigojimą. Viena moteris, turėjusi išmokinti vaiką plaukti, nupirko pirmas plaukimo kelnaites, kai jam suėjo metukai. Kita, gavusi užduotį iškepti pirmą gimtadienio tortą, per pirmą gimtadienį padovanojo švytintį žvakutėmis tortą. Trečia moteris, turėjusi įsipareigoti skirti dalį savo pensijos krikštijamojo mokslams, kiekvieną kartą, atėjusi į svečius, į vaiko taupyklę įdėdavo po pinigėlių. Krikštynose dalyvavęs anglų tautybės svečias, kuris buvo išsitraukęs užduotį – mokyti vaiką anglų kalbos, yra nupirkęs ne vieną anglišką knygutę. Taigi krikšto mamos sugalvotos užduotys turėjo vieną tikslą – ugdyti visavertį, fiziškai ir dvasiškai tvirtą, išsilavinusį lietuvių ir katalikų bendruomenės narį.

Neatskiriamą krikštynų šventės dalis – dovanos. Per Anglijos lietuvių krikštynas dovanojamos įvairios krikštynų dovanos, tarp kurių populiariausios yra bažnytinės relikvijos – kryželis ar grandinėle su kryželiu, rožinis, krikšto žvakė, angeliukas. Kita dalis dovanų – gana praktiškos: kūdikio drabužėliai, vaikiška patalynė, antklodė, kiemo sūpynės, sidabrinis šaukštelis, albumas, žaislai, pinigai, skirti vaiko kraiteliui.

Tarp Anglijos lietuvių, ypač tarp lietuvių katalikų parapijoje besilankančių žmonių, yra paplitusi nuomonė, kad kūdikį reikia krikštyti kuo anksčiau. Viena motina iš parapijos dalijosi tokia patirtimi:

„Mes galvojom neskubėti, krikštyti vaiką Lietuvoj, kad daugiau giminės galėtų susirinkti, artimieji, bet kunigas pasiūlė, kad reikia kuo greičiau. Jis patarė, kad reikia krikštyti kuo anksčiau, tuo geriau. Čia dėl tų visų mokyklų, dėl visko. O tai čia, žinokit, geriausios Anglijoje yra katalikiškos mokyklos. Tam, kad tu gautum vietą toj katalikiškoj mokykloj, yra konkurencija didelė. Netgi pasižiūri kada tas vaikas krikštytas yra, net krikštynų data svarbi. Žiūri, kiek stipriai esi katalikiškas. Jiems kažkaip reikia atrinkti tuos žmones – kam

pirmenybę skirti. Čia kažkas sakė, ar vieni draugai, ar pats kunigas, kad svarbu kada tu pakrikštiji vaiką. Mes taip nusprendėm, kad daugiau nebereikia laukti Lietuvos ir krikštyti vaiką“. (RRA ALT B.4. P. 88-89).

Įprasta krikštynų šventės trukmė – viena diena; nuo išvežimo kūdikio iš namų iki šventės pabaigos užtrunka apie penkias-septynias valandas. Paprastai kūdikis iš namų išvežamas į krikštą apie dešimtą-vienuliaktą valandą. Po Krikšto sakramento ceremonijos salėje vyksta vaišės, žaidimai, šokiai, kurie užtrunka apie penkias valandas. Vidutinis krikštynų dalyvių skaičius – apie trisdešimt žmonių, kuriuos sudaro ne tik svečiai iš Anglijos, parapijiečiai, bet ir artimiausi giminaičiai iš Lietuvos. Neretai krikštynos užbaigiamos tėvų namuose, kur prie stalo dar susirenka nemažas būrys pačių artimiausių giminaičių – kūdikio seneliai, krikšto tėvai, dėdės ir tetos su šeimomis.

Anglijos lietuvių krikštynų šventėje galima aptikti tradicinių lietuvių kultūros elementų: lietuviškas šv. mišias, Krikšto sakramento apeigas, atliekamas lietuvių kalba, lietuvišką vaišių stalą su tradiciniais patiekalais – balta mišraine, didžkukuliais, vadinamais „cepelinais“, „kūminų tortu“ ir lietuviškais žaidimais. Reikėtų pastebėti, kad pastaruoju metu Anglijos lietuvių krikštynose populiarėja ne tik lietuviškas kulinarinis paveldas, bet ir Lietuvos tautinių mažumų tradiciniai patiekalai. Pavyzdžiui, be tradicinio totorių „šimtalapio“ neapsieinama nė vienose lietuvių krikštynose.

Paskutinis žmogaus gyvenimo ciklo etapas – mirtis ir su ja susijusios laidotuvės nėra dažnas reiškinys Anglijos lietuvių bendruomenėje. Mirusiojo laidojimo ceremonija paprastai atliekama Lietuvoje, nes pagal velionio ar jo artimųjų norą kremuoti palaikai paskutinei kelionei parskraidinami į Lietuvą. Emigracijoje dažniausiai laidojami tik tie lietuviai, kurių šeimos nariai yra apsisprendę savo ateities nebesieti su Lietuva ir savo šeimos kapą pasirinkti Jungtinėje Karalystėje. Jei laidotuvės rengiamos Londone, dažniausiai lietuviškos šv. Mišios už mirusiojo vėlę yra aukojamos šv. Kazimiero lietuvių katalikų bažnyčioje. Žinoma, yra ir kitų alternatyvų, kai pasirenkamos laidotuvių apeigos krematoriumo koplyčioje, kur rengiamos atsisveikinimo su mirusiuoju apeigos pagal anglų tradiciją. Čia galima pastebėti ir individualizmo apraiškų, kai į atsisveikinimo su mirusiuoju apeigas yra įvedami sekuliarūs elementai: atliekama velionio mėgstama daina ar šermenų metu rodomos skaidrės iš velionio gyvenimo.

Jungtinėje Karalystėje yra įsigalėjusi tradicija į laidotuves gėlių nenešti, tačiau ši tradicija nėra tokia populiari tarp Anglijos lietuvių. Kaip ir Lietuvoje, ateidami į šermenis, lietuviai paprastai atsineša po porą chrizantemų žiedų. Anglijoje yra įprasta tik karstą puošti gėlių puokšte, kuria pasirūpina velionio šeima ir artimieji. Dauguma mirusiųjų yra kremuojami, o jų pelenai su urnomis laidojami kolumbariumuose. Skirtingai nei Lietuvoje, kur pagal krikščionišką tradiciją mirusysis laidojamas po trijų parų, čia visas laidotuvių procesas užsitęsia iki mėnesio. Dėl didelių eilių artimieji velionio pelenus atgauna tik po kelių savaičių. Be to, tarp Anglijos lietuvių prieš porą metų buvo

paplitusi tendencija urną su mirusiojo pelenais laikyti namuose, nors Bažnyčia tokiam elgesiui nepritaria.

Mirusiųjų paminėjimai, kaip ir Lietuvoje vyksta per Vėlines ir Visų šventųjų dieną. Jungtinės Karalystės lietuvių bendruomenė jau keletą metų organizuoja mirusiųjų pagerbimą per Vėlines Londono šv. Patriko kapinėse, lietuviams skirtame plote, kur yra lietuvių pastatytas kryžius. Pagal lietuvišką tradiciją, tomis dienomis žmonės ateina į kapines žvakelių uždegti ir pasimelsti už mirusiuosius. Taip pat per Vėlines visą savaitę lietuviai gausiai lankosi Londono šv. Kazimiero lietuvių bažnyčioje, kur yra aukojamos šv. mišios ir meldžiamasi už mirusiuosius.

Apžvelgus laidotuvių papročius, galima pastebėti Anglijos lietuvių laidotuvėse postmodernios visuomenės pasaulėžiūros nulemtus pokyčius. Kaip ir Lietuvoje, XXI a. pr. Anglijos lietuvių laidotuvės patiria individualizmo, sekuliarizacijos ir skirtingų kultūrų sinkretizmo įtaką. Šių dienų laidotuvėse atsiranda naujų papročių: vis labiau populiarėja kremavimas; atsakoma tradicinio giesmininkų giedojimo, estetinė ir psichoterapinė muzikos funkcija tampa svarbesnė nei tradicinėje kultūroje egzistavusi ritualinė giesmių prasmė (Račiūnaitė-Paužuolienė 2012: 222). Lietuvoje būdingą žvakių ir gėlių nešimo į šermenis tradiciją pamažu keičia pinigų auka, skirta mirusiojo artimiesiems. Minėtus pokyčius lemia liberali visuomenės pasaulėžiūra, sekuliarizacija, vartotojiškos visuomenės vertybės ir racionalus požiūris į mirtį.

Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, kad Anglijos lietuvių šeimos šventės – vestuvės, krikštynos, laidotuvės švenčiamos privačioje artimųjų, giminių, draugų, parapijiečių aplinkoje, pasitelkus giminystės, draugystės, parapijos tinklus. Šiose šventėse svarbus vaidmuo tenka per socializaciją ir įkultūrinimą iš kartos į kartą perduotoms tradicijoms ir ritualams bei jų teikiamoms reikšmėms. Bendruomenės nariai tautinę, kultūrinę, religinę tapatybę, perduodamą per lietuviškas švenčių tradicijas ir ritualus nuolat atnaušina ir aktualizuoja savo gyvenime. Jie padeda bendruomenei susitelkti, palaikyti bendras idėjas ir išlikti.

I.4. Anglijos lietuvių emigrantų kultūrinė ir religinė tapatybė

Kultūrinę ir religinę tapatybę galima apibrėžti kaip sąmoningą kultūrinį ir religinį pasirinkimą bei identifikavimąsi su egzistenciškai svarbiausiais klausimais. Skirtingi autoriai tapatybę apibūdina gana įvairiai. Antropologas Vytis Čiubrinskas tapatybę apibrėžia kaip „platų socialinį kultūrinį darinį, kuris apima savimonę [...]; asmeninius ir tarpasmeninius arba kolektyvinius susisaistymus kito/kitokio atžvilgiu; [...] bendrumo, priklausymo tam tikrai grupei ar grupėms mąstysenas, elgsenas ir jausenas; nuolatinį saistymosi ir atsiribojimo konstravimo procesą bei aktualiai keičiamus jo pavidalus“ (Čiubrinskas 2008: 13-14)

Leonidui Donskiui, „tapatybė yra kupinas įtampų, savęs ir mus supančio pasaulio interpretacijos ir supratimo laukas, kuriame kryžiuojasi tai, ką apie mus galvoja ir sako kiti, ką apie

save galvojame ir kalbame mes patys bei kuo mes patys norime būti“ (Donskis 2008: 175). Jis pabrėžia, kad „tapatybė yra pasiekiamą, o nenustatoma ar pripažįstama“; „... gali būti pasaulyje žinomas ir pagarbiai traktuojamas tik tada, kai pats žinai, kas esi, ir neleidi, kad tavo egzistencijos ir savivokos ribas nustatytų kiti“. (Donskis 2008: 175).

Kiek religinė tapatybė yra svarbi ir kaip ji traktuojama tarp Anglijoje gyvenančių lietuvių, atskleidė empirinio tyrimo apklausa, kurioje dalyvavo 50 žmonių, atstovaujančių skirtingiems socialiniams sluoksniams. Kaip minėta darbo pradžioje, buvo pasirinktos 5 grupės: Londono lietuvių šv. Kazimiero Romos katalikų parapija, ekonominių emigrantų grupė ir trijų prestižinių Anglijos universitetų studentų bei absolventų bendruomenės.

Tarp Londono lietuvių šv. Kazimiero Romos katalikų parapijos atstovų absoliuti dauguma (100 proc.) išpažino Romos katalikų tikėjimą. Ekonominių emigrantų grupėje 70 proc. apklaustųjų teigė esantys Romos katalikai, 10 proc. – ateistai, 10 proc. sudarė neturintys aiškios religinės tapatybės asmenys, pavyzdžiui, besidomintys pagoniška religija, 10 proc. apklaustųjų nenurodė savo religinės tapatybės.

Trijose prestižinių universitetų studentų bei absolventų grupėse, kur apklausoje dalyvavo 30 žmonių, atsakymai pasiskirstė į keletą grupių: 1) 33 proc. apklaustųjų save laikė ateistais, 2) 30 proc. – Romos katalikais, 3) 23 proc. – agnostikais, likusio 4 grupės – netikintys; budistai ir agnostikai; baltų senosios religijos ir panteizmo išpažinėjai; asmenys, nenurodę savo religinės tapatybės – sudarė po 3 proc., t. y. iš viso 12 procentų. Taigi šioje grupėje didžiąją daugumą sudarė ateistai, Romos katalikai ir agnostikai. Tarp likusiųjų buvo keletas atvejų, kai asmenys pasirinko dvigubą tapatybę, pavyzdžiui, budistas ir agnostikas arba baltų senosios religijos ir panteizmo išpažinėjas. Iš visų aptartų grupių studentų ir absolventų atsakymuose dažniausiai vyravo neapibrėžta religinė tapatybė. Pavyzdžiui, Aušrinė, kuri išvyko į Angliją iš Lietuvos dar būdama paauglė, su nostalgija prisiminė savo senąją religinę tapatybę, įgytą ir puoselėtą Lietuvoje, tačiau prarastą emigracijoje.

„Esu krikščionė, Romos katalikė dėl to, kaip esu užauginta. Praktiškai labiau ateistiškai elgiuosi, nebepraktikuoju katalikybės, bet man tai liko kaip dalis tapatybės, nes tai man buvo labai svarbu Lietuvoje augant. Tai susiję su šiltais, gerais prisiminimais ir bažnyčioj, ir Jėzuitų gimnazijoj. Niekada neatsisakysiu religinės tapatybės, bet Anglijoje nepavyko ar nebuvo pakankamai noro surasti bažnyčią, kur būtų galimybė praktikuoti toliau katalikybę. Dabar sakyčiau esu ateistė. Tik laidotuvių ir vestuvių metu lankausi bažnyčioje, sekmadieniais nesilankau“. (RAA ALT B. IV/59)

Dabar pateiksiu Mindaugo ir Tomo – Vilniaus Jėzuitų gimnazijos bei Vilniaus licėjaus absolventų – pasakojimus, kuriuose taip pat išryškėja gana neapibrėžta religinė tapatybė. Mindaugas pasakoja:

„Esu ateistas, bet jei reikia, galiu ir kataliku būti. Lietuva priklauso katalikiškai kultūrinei tradicijai, todėl save tapatinu su katalikybe. Pavyzdžiui: turiu giminaitę, vyresnio amžiaus tetą. Ji labai religinga ir jai nepatiktų, jeigu sakyčiau, kad Dievu netikiu. Jeigu pas ją svečiuose kalba nukryptų į religinę pusę, tai prie jos sakyčiau, kad esu katalikas. Esu krikštytas, priėmiau Komuniją, mokykloje nemažai katalikybės pamokų turėjau, bažnyčioje žinau kaip elgtis. Gal to užtenka laikyti save kataliku? Kita vertus, nepropaguoju katalikybės, į bažnyčių reguliariai nevaikštau, dėl to save priskiriu ateistui.

Mano religinė tapatybė kito dėl mokyklos ir auklėjimo kaitos. Iš kataliko tapau ateistu. Prieš tai mokiausi Jėzuitų gimnazijoje. Ta mokykla turėjo daug religinės įtakos. Kol joje mokiausi, tol religija tikėjau. Licėjuje mano požiūris pasikeitė. Religinė tapatybė nepakito atvykus į Angliją. (RAA ALT B. II/46-47)

Tomo pasakojimas primena Mindaugo naratyvą panašia patirtimi, tačiau jame, skirtingai nei ankstesniame, išryškintos religinės tapatybės kaitos priežastys dar mokantis Jėzuitų gimnazijoje.

„Oficialiai aš esu katalikas, bet iš tiesų esu netikintis, manyčiau, agnostikas tiesiog. Esu krikštytas, priėmęs Komuniją, bet nepriėmęs Sutvirtinimo sakramento. Čia tas sakramentas, kuriam aš jau turėjau pasirinkimą. Man atrodo, kažkiek Jėzuitų gimnazija atbaido prievole verčiant eiti išpažinties ir į mišias. Nemanau, kad taip gali pritraukti moksleivių į religiją prievole vedant išpažinties. Tiesiog spaudimas buvo. Kas antrą berods trečiadienį buvo mišios ir tada išpažinties turėjom eiti. Žinoma, gali meluot ir sakyti, kad buvai sekmadienį bažnyčioj, ir buvai išpažinties, bet... Man atrodo, pradėdant pamokas buvo malda ir prieš pirmą pamoką, ir po paskutinės pamokos, berods. Turi dalyvaut tame. Kadangi nori priešintis, ką esi verčiamas daryti, tai labai daug kas atsibaidė nuo religijos... Man atrodo, kad yra keli licėjistai, kurie išlaikė katalikišką tapatybę.

Kadangi nebuvau religingas prieš tai, bet kai kurie iš pažįstamų studentų britų buvo ganėtinai nusiteikę prieš religiją, tai dėl jų truputį pakito, bet šiaip nelabai pakito religinė tapatybė atvykus į Angliją... (RAA ALT B. IV/25-27)

Kai kuriems studentams studijos Anglijoje suteikė didesnių galimybių jų religinei tapatybei vystytis. Pavyzdžiui, Radvilė teigė, kad universitete, kuriame sukoncentruota daug katalikiškos veiklos, kur veikia Mokslo ir religijos centras, ji daug aktyviau įsitraukė į įvairias religines veiklas nei Lietuvoje:

„Gal truputėlį keitėsi religinė tapatybė atvykus į Angliją. Kai aš buvau Lietuvoje, tai tiesiog eidavau sekmadieniais į bažnyčių su šeima... Po to, kai aš tik čia atvažiavau, tai irgi tiesiog eidavau sekmadieniais į bažnyčių, o po to kažkaip sugalvojau aktyviau įsitraukti į veiklas. Pasidarė įdomiau, pradėjau domėtis religija, nes iškyla tau daugiau klausimų, sąmoningiau pradėdi tikėti nei anksčiau, kai tiesiog viskas – duotybė. Čia daugiau šneki su žmonėm, vyksta diskusijos, nes Lietuvoje arba žmonės tiki, arba labai kritiškai nusiteikę. Nėra tokios diskusijos, kuri į kažką vestų. Čia vis tiek turi pakankamai apsispęsti, turėti savo poziciją. Skiriasi pozicija, kai esi prie šeimos, ir kai jau pats apsisprendi.

Čia žinau vieną merginą [lietuvē], kuri kartais eina į mišias, o šiaip labai niekas neina. Yra toks kritiškas požiūris su panieka iš Lietuvos atėjęs. Kiti žmonės labai supranta, o Lietuvoj su panieka žiūrima į tikėjimą“. (RAA ALT B. I/4)

Taigi aplinka turi didelę įtaką asmenybės religinės tapatybės paieškoms, padeda atsiskleisti tokioms savybėms, kaip savanorystė, gebėjimas įsijungti į bendruomeninį universiteto katalikų bendruomenės gyvenimą, kurios neišryškėjo anksčiau, esant Lietuvoje.

Vykstant tarptautinei migracijai, žmonės susiburia į tautines grupes, kuriose religija dažnai yra svarbiausias tapatybės ženklas ir susibūrimo vieta, vienijanti bendruomeninio solidarumo pagrindū. (Veer 2012: 612) Žvelgiant į praeitį, savos parapijos kūrimas ir lietuviškos bendruomenės telkimas – vienas svarbiausių tapatybės elementų lietuviškoje diasporoje. Svarbų vaidmenį puoselėjant lietuvių kultūrinį ir religinį tapatumą XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje Anglijoje atliko lietuvių katalikų šv. Kazimiero parapija, oficialiai įkurta Londone 1912 m.

Žvelgiant į šių dienų Londono lietuvių katalikų šv. Kazimiero parapiją, kyla klausimas, koks šiandien yra šios parapijos vaidmuo formuojant kultūrinę ir religinę Anglijos lietuvių bendruomenės tapatybę? Į šį klausimą geriausiai galėtų atsakyti šios parapijos atstovų naratyvai ir juose atskleistos patirtys. Pateiksiu vienos moters, atvykusios į Angliją prieš daugiau kaip 10 metų, pasakojimą:

„Man tai smarkiai religinė tapatybė kito atvykus į Angliją. Lietuvoj kai buvau, tai buvau toj kategorijoje, kai į bažnyčią nueidavau du kartus per metus – per Kalėdas ir Velykas. Kai atvažiavau čia, aš pati tą bažnyčią susiradau. Man kažko labai reikėjo. Nežinau, gal kažkokia buvo tokia trauka. Ta bendruomenė, tėtis šalia, ten dar tam name buvo keletas lietuvių. Buvo toks mažas lietuvių ratas. Kai atvažiavau, man atrodė išgirstas lietuviškas žodis ir sutiktas žmogus buvo kaip savas, kaip koks brolis. Dabar taip neatrodo. Tą parapiją pati suradau, taip ir tas ansamblis nuo parapijos... (RAA ALT B. IV/91)

Daugeliui emigrantų atsidūrus svetimoje aplinkoje neišvengiamai iškyla tautinės, kultūrinės ir religinės tapatybės išsaugojimo problema, kurią gali suteikti tik sava, gerai žinoma aplinka, kurioje vyrauja pažįstamos kultūrinės, tautinės ir religinės vertybės. Tokia sava aplinka šiai moteriai tapo lietuvių katalikų parapija, paskatinusi jos religinės tapatybės paieškas.

Apie savo religinio ir kultūrinio gyvenimo patirtį šv. Kazimiero parapijoje pasakojo viena šeima:

„Mes esam katalikai. Beveik kiekvieną sekmadienį lankomės bažnyčioj, būna išimčių keletą sekmadienių per metus, kai nenuiname. Aktyviai dalyvaujame parapijos gyvenime. Justas yra finansų komitete bažnyčios. Savanoriaujam jau kur ką reikia padėti. Kai reikia muzikinės dalies, visada prisidedam ir padedam. Įvairias

šventes organizuojame. Motinos dienos koncertus anksčiau organizuodavom, Rudenėlio šventę (derliaus šventę). Vaikučiai per ją programėlę parodydavo, toks būdavo mini koncertukas. Ir parodą darydavom iš daržovių, vaisių, eksponatus vaikučiai sukurdavo. Moterytės pridarydavo visokiausių gardumynų iš tų gėrybių. Svarbiausia kokia tavo idėja – ką galima pagaminti iš rudens gėrybių.

Parapijoj būna Šeimos šventės... Mišios vyksta gražios su visokiais tokiais žaidimais, visokiom užduotėlėm ir vaikams, ir suaugusiems. Paskui būna sunešinės vaišės Svetainėj. Ten viskas yra bažnytiniai dalykai. Vaikams reikia surasti, visokios mįslės. Ten Romansas, Petras ir visa komanda pagrindinė. Būna visokių įdomių užduočių.

Kiekvienais metai būna parapijos šventė Kovo 4 d. per Kazimierines su gražiom mišiom ir su vyskupais. Būna labai gražios mišios ir vaišės su tradiciniais valgiais. Stalų pristatymas: Aukštaičiai, Žemaičiai, Suvalkiečiai, Dzūkai ir dar Mišrūnai su kultūrine programa ir dainom. Penktas stalas būna mišrūnų stalas, kai nežino kas jie yra. Mišrūnai būna ir užsieniečių, būna antros pusės, jeigu anglas, jis prisideda prie to mišraus stalo. Čia idėja, atrodo, buvo Birutės. Jau yra tradiciška tie stalai. Kokie penki, septyneri metai yra ta parapijos šventė. (RAA ALT B. IV/91)

Taigi parapija su joje aktyviai dalyvaujančiais žmonėmis ir per juos perduodamomis bei naujai kuriamomis tradicijomis tampa ta erdve, kur formuojamos pagrindinės kultūrinės, religinės ir tautinės vertybės.

IŠVADOS

Tapatybės pasirinkimo klausimas yra gana problemiškas ir konfliktiškas, nuolat įstrigęs tarp keleto pasirinkimų, verčiantis kelti egzistencinius klausimus, vis naujai apmąstant savo padėtį naujoje daugiakultūrinėje ir daugiareliginėje aplinkoje. Emigrantas, svarstantis apie savo tapatybės pasirinkimą, atsiduria tarpinėje, liminalinėje padėtyje, kai gimtinėje nesijaučia visiškai savas, o užsienio šalyje – „iki galo savas“. Taigi šiuolaikinio, postmodernios visuomenės emigranto tapatybė – tarsi pakibusi „sala“ tarp kelių kontinentų, kai „visur jaučiamasi tarsi kaip namie, bet kartu iki galo „niekur“.

Atlikus penkių Anglijos lietuvių emigrantų grupių tapatybės analizę, išryškėjo kelių sluoksnių – miesto gyventojų, etnografinio regiono atstovo, valstybės piliečio, europiečio, tarptautinio piliečio – tapatybių mišinys. Taigi kultūrinę ir religinę tapatybę galima apibrėžti kaip sąmoningą kultūrinį ir religinį pasirinkimą bei identifikavimąsi su egzistenciškai svarbiausiais klausimais.

Tyrimas atskleidė, kad dauguma antrosios emigrantų kartos vaikų ir vaikaičių yra praradę lietuvišką tapatybę. Antros kartos Anglijos lietuvių emigrantams išsaugoti lietuvišką tapatybę padėjo keletas veiksnių: juos supusi lietuviška aplinka – lietuviškai šnekanti ir lietuviškas tradicijas puoselėjanti tėvų šeima, sekmadieninė lietuvių mokykla, Londono lietuvių šv. Kazimiero katalikų

parapija, Anglijos lietuvių bendruomenė, lietuviškos jaunimo organizacijos, Lietuvių sodyba ir joje rengiamos lietuviškos šventės, stovyklos.

Kolektyvinis bendruomenės gyvenimas per šventes ypač svarbus, nes per ritualus dalinamasi bendra patirtimi, kuri palaiko emocinius ryšius tarp bendruomenės atstovų. Anglijos lietuvių gyvenimo ciklo šventės – vestuvės, krikštynos, laidotuvės švenčiamos kultūriškai ir religiškai artimoje aplinkoje, pasitelkus giminystės, draugystės, parapijos tinklus, kur žmogaus jaučiasi saugiausias. Šiose šventėse svarbus vaidmuo tenka per socializaciją ir įkultūrinimą iš kartos į kartą perduotoms tradicijoms ir ritualams bei jų teikiamoms reikšmėms. Bendruomenės nariai tautinę, kultūrinę, religinę tapatybę, perduodamą per lietuviškas švenčių tradicijas ir ritualus nuolat atnaujiną ir aktualizuoja savo gyvenime. Jie padeda bendruomenei susitelkti, palaikyti bendras idėjas ir išlikti.

Kiek religinė tapatybė yra svarbi ir kaip ji traktuojama tarp Anglijoje gyvenančių lietuvių, atskleidė empirinio tyrimo apklausa. Tarp Londono lietuvių šv. Kazimiero Romos katalikų parapijos atstovų absoliuti dauguma (100 proc.) išpažino Romos katalikų tikėjimą. Ekonominių emigrantų grupėje 70 proc. apklaustųjų teigė esantys Romos katalikai, 10 proc. – ateistai, 10 proc. sudarė neturintys aiškios religinės tapatybės asmenys, 10 proc. apklaustųjų nenurodė savo religinės tapatybės. Trijose prestižinių universitetų studentų bei absolventų grupėse didžiąją daugumą sudarė ateistai, Romos katalikai ir agnostikai. Iš visų aptartų grupių studentų ir absolventų atsakymuose dažniausiai vyravo neapibrėžta religinė tapatybė.

Kaip atskleidė tyrimas, Londono lietuvių šv. Kazimiero katalikų parapija, prestižinių Anglijos universitetų lietuvių studentų bendruomenės atlieka lietuvių diasporos Anglijoje telkimo funkciją ir tampa tomis erdvėmis, kur formuojamos kultūrinės, religinės ir tautinės lietuvių vertybės.

REKOMENDACIJOS

□ Londone įkurti lietuvišką katalikišką gimnaziją, kuri padėtų išlaikyti ne tik Anglijos lietuvių emigrantų vaikų gimtąją kalbą, kultūrą ir lietuvišką tapatybę, bet ir aukštus mokymosi standartus bei konkurencingumą su kitomis Anglijos katalikiškomis mokyklomis ir gimnazijomis.

□ Organizuoti etninės kultūros pamokas ar specialius kursus, skirtus lietuvių diasporos skirtingų amžiaus grupių vaikams ir jaunimui, pedagogams, etinės kultūros specialistams, dirbantiems užsienyje. Mokymai galėtų vykti tiesiogiai arba nuotoliniu būdu, pasitelkus Lietuvos mokslininkų etnologijos ir antropologijos, folkloristikos specialistų pajėgas. Tokie mokymai turėtų vykti ne tik lietuvių, bet ir anglų kalba, nes kaip atskleidė tyrimas, Anglijoje gimę vaikai, taip pat antrosios ar trečiosios kartos emigrantai jau nebemoka gimtosios lietuvių kalbos.

□ Rengti projektus, skatinančius puoselėti lietuvių etninę ir kultūrinę tapatybę diasporoje gyvenančiam lietuvių jaunimui; organizuoti diasporoje gyvenančių emigrantų vaikams ir jaunimui

lietuviškas vasaros stovyklas, kuriose būtų mokinama lietuvių kalbos, lietuviškų tradicijų ir papročių, folkloro.

□ Dėti visas pastangas, kad būtų išsaugota Lietuvių sodyba Anglijoje, kur diasporoje gyvenantys lietuviai galėtų puoselėti lietuviškas tradicijas, švęsti valstybines lietuvių šventes, organizuoti vaikų ir jaunimo stovyklas, puoselėti lietuvišką tapatybę.

□ Palaikyti studentų iniciatyvą ir skirti lėšų lietuvių studentų bendruomenėms, Baltijos šalių klubams, rengiant valstybines lietuvių šventes, organizuojant kasmetines Baltijos šalių konferencijas prestižiniuose Anglijos universitetuose.

LITERATŪRA

Aidis R., Krupickaitė D. (2007). Jaunimo emigracijos tyrimas: Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų studentų nuostatos emigruoti. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, nr. 3, p. 36-50.

Aidis R., Krupickaitė D. (2009) *Kaip neiššvaistyti protų: Lietuvos studentų nuostatos emigruoti*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Aleksandravičius E. Sala pasaulio lietuvių intelektualiniame žemėlapyje. *Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenė: praeitis, dabartis, ateitis*. (2008). Straipsnių rinkinys. Sud. D. Dapkutė. Kaunas: Versus aureus, 2008, p. 43-63.

Anderson B., Ruhs M., Rogaly B. and Spencer S. (2006) *Fair enough? Central and East European migrants in low-wage employment in the UK*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Bagdonavičienė V. (2008). Naujosios bangos emigracijos savasties paieškų įtaka lietuvių bendruomenės raidai. Žvilgsnis į JK bendruomenę iš Lietuvos. *Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenė: praeitis, dabartis, ateitis*. 2008. Straipsnių rinkinys. Sud. D. Dapkutė. Kaunas: Versus aureus, p.184-197.

Čepaitė Z. 2012. Lietuvių bažnyčia Londone švenčia šimtmetį. *Užsienio lietuvių katalikų sielovada*. 2012-03-05.
<http://www.lietuviai.ca/sielovada/modules.php?name=News&file=article&sid=1374> (žiūrėta 2017-08-20)

Čiubrinskas V. Tautinio identiteto antropologinio tyrinėjimo klausimai. *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Sud. V. Čiubrinskas. Kaunas: VDU, p. 13-25.

Didžgalvytė M., Pukelienė V. (2010). Protų netekėjimas: užsienyje magistrantūros ar doktorantūros studijas baigusiuju reemigracijos analizė ir vertinimas. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, nr. 4 (1), p. 123-138.

Donskis L. Globalizacija ir tapatybė: asmeninės pastabos apie lietuviškuosius tapatybės diskursus. *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Sud. V. Čiubrinskas. Kaunas: VDU, p.173-187.

Eriksen R. H. (1993) *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. Pluto Press. London-Boulder, Colorado.

Fuller G. (2006). More than 345,000 migrants arrive after EU expansion. *Personnel Today*, 1 March, 2006. <http://www.personneltoday.com/hr/more-than-345000-migrants-arrive-after-eu-expansion/> (Žiūrėta 2017-08-25)

Ilgūnaitė Ž. (2008) Britanijos lietuviai 1990-2007 m. *Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenė: praeitis, dabartis, ateitis*. Straipsnių rinkinys. Sud. D. Dapkutė. Kaunas: Versus aureus, p. 173- 183.

Kumpikaitė V., Žičkutė I. (2012). Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė. *Economics and Management*, 17(2), p.740-746.

- Kuznecovienė J. (2008). Šventes švenčiantis lietuvis: bendruomeniškumo diapazonas. *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*. Sud. V. Čiubrinskas. Kaunas: VDU, p. 75-88.
- Liubiniene N. (2006). Lietuvos emigranto įspūdis: diskurso analizė. *Socialiniai mokslai*, 2006, nr. 6, 2 (52).
- Liubiniene, N. (2006). Image of Lithuanian Emigrant: Discourse Analysis. *Socialiniai mokslai*, n. 2 (52), p. 39-46.
- Merkys G., Baršauskienė V., Antinienė D. (2006) Lietuvos studentų emigracinės nuostatos ir jas lemiantys veiksniai. *Sportas*, nr. 3 (62), p. 36-42.
- Parutis, V. (2007). Galimybių šalis: ar gali Jungtinė Karalystė tapti lietuvių emigrantų namais? *OIKOS*, Lietuvių emigracijos ir diasporos studijos. Nr. 3, Versus Aureus. P. 22-35.
- Parutis, V. (2006). Construction of Home by Polish and Lithuanian Migrants in the UK. Economic Working Paper. No. 64, May. *OIKOS*, Nr. 2, Versus Aureus: p. 9-29.
- Račiūnaitė-Paužuolienė R. (2012) *Lietuvių šeima vertybių sankirtoje. (XX a. – XXI a. pradžia)*. Kaunas: VDU leidykla.
- Ramanauskaitė E., Vaišnys J., R, Kairaitytė A., Buivydas A. (2013). Lietuvos akademinio jaunimo migracija: studijų aplinkos įtaka sprendimams. Mokslo studija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Ramanauskaitė-Kiškina E., Vaišnys J., R, Kairaitytė-Užupė. (2015). Visuomenė grupių tyrimai. Metinė apžvalga. 2013-2014. Lietuvos akademinio jaunimo migracija: studijų aplinkos įtaka sprendimams. Kaunas: Versus Aureus.
- Skačkauskaitė A. (2007). Tarptautinės lietuvių migracija: studentų nuostatos, požiūris ir emigracinių galimybių įvertinimas. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, nr. 3, p. 51-60.
- Van Der Veer P. (2012) Religion. *The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. Second edition. Ed. by. A. Barnard and J. Spencer. London-New York: Routledge. P. 608-613.
- Vičytė G. 2014. Kunigas Petras Tverijonas: savo kultūros išlaikymas svetur – svarbus asmenybės ugdymui. 2014-10-28. *Anglija.today* <http://www.anglija.today/gyvenimo-istorijos/kunigas-petras-savo-kulturos-islaiikymas-svetur--svarbus-asmenybes-ugdymui> (žiūrėta 2017-08-29)
- Žardeckaitė-Matulaitienė K. (2010). Ar emigravę lietuviai yra kitokie? *Tarptautinis psichologijos žurnalas: Biopsichosocialinis požiūris*, nr. 6, p. 155-166.

ŠALTINIAI

- Londono Lietuvių katalikų šv. Kazimiero parapija. <http://www.katalikai.org.uk/>
- RAA ALT (Rasos Račiūnaitės-Paužuolienės asmeninis archyvas, Anglijos lietuvių tapatybė). B. I. Užr. R. Račiūnaitė-Paužuolienė Anglijoje ir Lietuvoje 2017 m.
- RAA ALT. B. II. Užr. R. Račiūnaitė-Paužuolienė Anglijoje ir Lietuvoje 2017 m.
- RAA ALT. B. III. R. Račiūnaitė-Paužuolienė Anglijoje ir Lietuvoje 2017 m.

